
**JONG
EN
RADICAAL
-
ANGRY**
WWW.A-N-G-R-Y.NL

**LESPAKKET 3
KOSMOPOLIS ROTTERDAM**
VOOR MBO 1E EN 2E LEERJAAR,
NIVEAU 1 T/M 4

LESBRIEF LEERLINGEN

Deze lesbrief hoort bij het project A N G R Y. A N G R Y gaat over radicalisering onder jongeren. Het gaat over jongeren die in het nieuws zijn omdat ze zich extreem gedragen en een bepaalde denkwijze hebben.

Het is een project met jongeren, vóór jongeren. Er is een tentoonstelling in het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam en een website. Daar kun je ook testen hoe radicaal je zelf bent.

Deze lesbrief is het begin. Als je alles gelezen hebt en de vragen en opdrachten hebt gemaakt, weet je meer over radicalisme. Daarna kun je op internet een test doen om te bekijken hoe het bij jezelf zit. Hoe radicaal ben jij?

Wanneer de school daarvoor kiest, komt er een gastdocent op school. Die praat met de klas over radicalisme en jullie ervaringen daarmee. Doordat je er iets van weet, kun je beter meepraten en begrijpen wat anderen bedoelen. Deze lesbrief is ook een goede voorbereiding op de tentoonstelling in het Fotomuseum. Daar kom je meer te weten over beeldvorming. Hoe kijkt een journalist naar radicale jongeren, hoe ziet de jongere het zelf en wat maakt een kunstenaar ervan?

Angry gaat je niet vertellen wat je ervan moet vinden. Het onderwerp wordt juist van veel kanten bekeken en je vormt je eigen gedachten erover.

Antilogo No.9, Temporary Discomfort, CHAPTER V, Revolution Marketing, Evian/Geneva 2003
foto: Jules Spinatsch Te zien in de tentoonstelling ANGRY in het Nederlands Fotomuseum.

Als we de media mogen geloven, neemt radicaal gedrag onder jongeren de laatste jaren sterk toe. Maar is dat wel zo? Het kan ook zo zijn dat mensen nu anders kijken naar bepaalde groepen jongeren of naar bepaalde vormen van gedrag dan vroeger. Misschien wordt gedrag nu sneller radicaal genoemd. Of misschien is er meer aandacht voor radicaal gedrag dan vroeger.

En wat is radicaal gedrag eigenlijk? Wie bepaalt wat radicaal is? Wat doen radicale jongeren? Wat denken ze? Waarin lijken jongeren die radicaal genoemd worden op elkaar? En waarin zijn ze verschillend?

Dat gaan we onderzoeken.

OPDRACHT/Schrijf op een leeg vel in het midden het woord 'radicalisme'. Schrijf er omheen zoveel mogelijk woorden die er volgens jou mee te maken hebben.

Vergelijk de woorden die jij hebt opgeschreven met de woorden van klasgenoten.

Stel samen met de docent vast wat jullie nu weten en denken over radicalisme.

RADICALISME IN HET NIEUWS

Moordenaar is milieuradicaal

De dader van de moordaanslag op Pim Fortuyn is milieuterrorist Volkert van der G. (32) uit Harderwijk. Van der G. maakt volgens bronnen bij justitie onderdeel uit van een harde kern van vijf à zes "zeer gevaarlijke" radicale linkse activisten. (Telegraaf, 8 mei 2002)

Stadsdeelvoorzitter Ahmed Marcouch van het Amsterdamse Slotervaart denkt dat veel moslimjongeren radicaliseren, omdat ze zich niet begrepen voelen als moslim. Daarom presenteerde hij vandaag zijn actieplan tegen radicalisering van jongeren. (<http://headlines.nos.nl>, 6 maart 2007)

Het Groningse PvdA-Tweede Kamerlid Tjeerd van Dekken maakt zich grote zorgen over groepen rechts-radicalen jongeren in de provincie.

Van Dekken zegt dit naar aanleiding van de poging tot brandstichting bij de moskee in de wijk Selwerd. Volgens Van Dekken maken radicale jongeren zich steeds vaker schuldig aan vernielingen en bedreigingen. (<http://www.rtvnoord.nl/>, 1 oktober 2010)

In kranten en op internet wordt regelmatig over radicaal gedrag, radicalisme en radicalisering gepraat. Hierboven staan een paar voorbeelden. Het gaat over een 'milieuradicaal', 'moslimradicalen' en 'rechts radicalen'. Meestal wordt niet uitgelegd wat er eigenlijk bedoeld wordt met radicalisme. Het lijkt alsof iedereen dat wel weet. Maar als je er goed over nadenkt, is het waarschijnlijk niet zo gemakkelijk te omschrijven.

RADICALISME VOLGENS HET WOORDENBOEK

Radicaal betekent volgens het woordenboek: *persoon die de uiterste gevolgen van een denkwijze aanvaardt en zich in zijn daden daarnaar wil richten.*

In deze definitie staan een paar woorden die belangrijk zijn.

1. Het gaat om iemand die een bepaalde denkwijze heeft
2. Het is iemand die de gevolgen van die denkwijze accepteert
3. Het is iemand die zich wil gedragen op een manier die past bij de denkwijze.

Een denkwijze is volgens het woordenboek: de manier van denken. Maar wat is precies de manier van denken? Zijn dat

losse gedachten, zoals: 'ik heb trek in chocola' of 'ik vind die man niet aardig?' Dat zou kunnen, maar is niet zo waarschijnlijk. Met de manier van denken wordt meestal bedoeld: gedachten die bij elkaar horen, en gedachten die je heel belangrijk vindt. Dus bijvoorbeeld: 'ik houd van dieren. Ik vind het erg hoe dieren in de bio-industrie behandeld worden. Ik vind dat dit zou moeten veranderen.' In de laatste zin wordt een ideaal genoemd: een voorstelling van iets in de samenleving zoals je het graag zou willen zien.

In de definitie staat ook dat iemand de uiterste gevolgen van de denkwijze aanvaardt. Als je vindt dat dieren slecht worden behandeld, kan je als gevolg van die mening besluiten om geen vlees meer te eten.

Wat iemand het uiterste vindt, verschilt per persoon. De ene persoon zal het heel radicaal vinden om geen vlees meer te eten, terwijl de andere dat lang niet ver genoeg vindt gaan. Niet iedereen vindt hetzelfde gedrag dus radicaal.

Een derde onderdeel van de definitie is gedrag of het plan om je op een bepaalde manier te gedragen. Dit is een lastig punt. Kan je radicaal genoemd worden als je bepaalde gedachten hebt, waarmee je niets doet? In principe niet, waarschijnlijk. Niemand weet wat er in je hoofd omgaat, als je er niets mee doet. Dat verandert als je over je ideeën praat. Is het praten over je ideeën al gedrag? Of is er pas sprake van gedrag als je echt iets doet?

En hoe zit het als je iets doet om een persoonlijk doel te bereiken? Denk bijvoorbeeld aan een sporter die heel ver gaat om te kunnen winnen. Hij past alles in zijn leven aan dit doel aan: wat hij eet en drinkt, hoe laat hij naar bed gaat en met wie hij omgaat. De sporter probeert geen maatschappelijk doel te bereiken met zijn gedrag. Maar zijn gedrag is wel heel sterk op één bepaald doel gericht. Is dit radicaal gedrag? Wat vind jij?

OPDRACHT/'Radicaal zijn' is dus best lastig vast te stellen. Niet iedereen denkt er hetzelfde over. Stel dat je het voorbeeld van Rob en de bio-industrie volgt. Wat vind jij radicaal?

Onderstreep de zinnen waarvan jij denkt dat het radicaal is.

Rob houdt van dieren. Rob vindt de bio-industrie slecht. Rob besluit geen vlees meer te eten. Rob praat veel met anderen over de bio-industrie. Rob probeert anderen te overtuigen. Rob deelt zelfgemaakte folders uit op straat over de bio-industrie. Rob sluit zich aan bij een actiegroep. Rob protesteert samen met anderen bij supermarkten. Rob ketent zich vast aan de hekken bij een grote boer. Rob gaat stiekem stallen binnen om foto's en films te maken. Rob zendt beelden uit op de website van de actiegroep. Rob breekt in het huis van een boer in om een brief op de tafel te leggen. Rob maakt vastgezette dieren los en zet de deuren open. Rob publiceert een lijst op internet met de namen en adressen van boeren uit de bio-industrie. Rob stuurt een bombrief naar een boer.

RADICALISEREN

We weten dus wat er met radicaal zijn bedoeld wordt. Op de tv, op internet en in de krant, in de media dus, wordt ook vaak gesproken over *radicalisering*. Volgens het woordenboek betekent radicalisering (meer) radicaal worden, tot radicalisme overgaan. Dat klinkt vrij neutraal. Er wordt geen oordeel gegeven over het radicale gedrag en radicale handelingen. Dat zou goed of slecht kunnen zijn.

DISCUSSIE/Hoe vind jij het woord 'radicalisering' klinken? Klinkt het positief of negatief, of neutraal? Zie je meteen een situatie of een persoon voor je als je het woord hoort?

Het zou niet vreemd zijn als je radicalisering niet neutraal vindt klinken. Op veel plekken in Nederland wordt 'radicalisering' negatief gedefinieerd. Op een website van de gemeente Rotterdam (www.rotterdamveilig.nl) staat bijvoorbeeld:

Het proces van radicalisering is de groeiende bereidheid tot het nastreven of ondersteunen van diep ingrijpende veranderingen in de samenleving. Het gaat daarbij om veranderingen die een bedreiging vormen voor de democratische rechtsorde.

Hierbij gaat het niet om politiek actief zijn of ergens tegen demonstreren. Het gaat om een 'bedreiging voor de democratische rechtsorde'. Een bedreiging van de rechtsorde is crimineel gedrag. Het gaat dus om gedrag dat wettelijk verboden is, omdat het de samenleving of mensen in de samenleving bedreigt.

Radicalisme en radicalisering wordt hier eigenlijk gelijkgesteld aan terrorisme.

'Terrorisme is het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappij-ontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.' (Wet Terroristische Misdrijven).

Terrorisme kán een gevolg zijn van radicalisme. Maar dat hoeft niet. Veel radicale groepen en individuen overtreden de wet niet met hun acties. Zij zouden nooit geweld willen gebruiken. Maar sommigen doen dat wel. En zij krijgen meestal de meeste aandacht in de media, van de overheid en van deskundigen. Dat is ook niet zo gek. Zij vormen een bedreiging voor de samenleving of voor mensen in de samenleving. En het is de taak van de overheid, de deskundigen en de media om op te letten wanneer er gevaar dreigt.

Entführung

foto: Yvon Chabrowski. Te zien in de tentoonstelling ANGRY in het Nederlands Fotomuseum.

Is het kraken van een leegstaand gebouw radicaal? Of is het juist radicaal om mensen uit gebouwen te zetten die daarna weer leegstaan? Het antwoord hangt af van wie je bent. Als jij een student bent die al lang zoekt naar een kamer, vind je het misschien logisch om een leegstaande ruimte te kraken. Maar als jij de eigenaar bent van een gebouw dat je nog wilt verhuuren, ben je waarschijnlijk niet zo blij met krakers. Heel verschillende vormen van gedrag kunnen radicaal worden genoemd. Hieronder staan een paar voorbeelden die nu veel in de belangstelling staan, of die in de afgelopen 100 jaar veel aandacht hebben gekregen.

FEMINISME

Wat en waarom: Feministen strijden tegen ongelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Dat doen ze al heel lang. Tussen 1960 en 1970 sloten veel vrouwen, en ook wel mannen, zich aan bij feministische groepen. Zij hadden kritiek op verschillende situaties. Er bestonden bijvoorbeeld wetten waardoor vrouwen werden ontslagen als ze gingen trouwen. Vrouwen kregen voor hetzelfde werk minder betaald dan mannen. En als een vrouw door haar man mishandeld werd, werd daar vaak weinig tegen gedaan door de politie.

Waar en wanneer: Het feminisme komt over de hele wereld voor, in verschillende vormen. Van 1960 tot 1970 waren er veel acties van feministen in Europa en in Amerika.

Hoe: Sommige groepen gingen met de overheid praten over mogelijke veranderingen. Andere groepen, zoals Dolle Mina, voerden actie op straat. Dolle Mina's bezetten gebouwen, ze verbrandden bh's, ze sloten openbare mannentoiletten af en ze floten mannen op straat na. Veel acties van de Dolle Mina's werden op de tv uitgezonden of in de krant besproken. Daardoor hoorden heel veel mensen ervan, en sloten steeds meer mensen zich bij de groep aan.

foto: SpaarnestadPhoto, Eva Besnyő, 1970-1971.

Gevolgen: Directe gevolgen waren beschadigingen in de openbare ruimte; soms werden er spullen kapot gemaakt.

Gevolgen op de lange termijn: Er werden nieuwe wetten ingevoerd. Vrouwen mogen bijvoorbeeld niet meer ontslagen worden omdat ze zwanger zijn of gaan trouwen. Aan vrouwenorganisaties werd gevraagd om mee te praten over overheidsbeleid. En veel mensen gingen nadenken over de verhouding tussen mannen en vrouwen, waardoor ze ook hun gedrag veranderden. Veel mannen vinden het nu bijvoorbeeld niet

gek om achter de kinderwagen te lopen. Maar rond 1970 zouden ze daar om zijn uitgelachen. Een man hoorde niet achter de kinderwagen.

Huidige situatie: Van radicale feministen hoor je op dit moment niet zo veel in Nederland. Er zijn wel andere landen waar feministische groepen strijden.

NEONAZI'S EN EXTREEM RECHTS

foto: kennislink.nl

Wat en waarom: Extreemrechtse groepen zien de islam of mensen die oorspronkelijk uit niet-westerse landen komen als groot probleem. Neonazi's zien joden als de grootste bedreiging. Beide groepen zijn bang voor overheersing door mensen met andere normen en waarden. Zij willen tradities behouden en ze zoeken naar sterke leiders.

Waar en wanneer: Neonazi's en extreemrechtse groepen zijn in veel landen actief. In Nederland was het in de jaren na de tweede wereldoorlog taboe om neonazistische standpunten te laten horen. In de jaren zestig en zeventig werd het langzamerhand gewoner. Maar in het grootste deel van de samenleving worden neonazistische standpunten nog steeds niet geaccepteerd. Hetzelfde geldt, minder sterk, voor extreemrechtse meningen.

Hoe: Neonazi's en extreemrechts maken de laatste jaren veel gebruik van internet om hun ideeën te bespreken en om afspraken te maken. Er zijn ook regelmatig bijeenkomsten, zoals muziek evenementen, waar veel mensen komen die neonazistische of extreemrechtse ideeën hebben. Zij demonstreren soms ook tegen bijvoorbeeld de komst van een asielzoekerscentrum of een moskee. Daarbij raken mensen soms gewond of worden spullen kapot gemaakt. Soms worden er ook gebouwen, zoals moskeeën, beklad of in brand gestoken.

Gevolgen: Directe gevolgen: Er zijn mensen gewond geraakt en overleden en gebouwen en goederen zijn beschadigd geraakt. *Gevolgen op langere termijn:* De bouw van asielzoekerscentra en moskeeën ging soms niet door na protesten.

Extreemrechtse groepen zijn door de overheid niet gevraagd om mee te praten over beleid. Sommige van hun ideeën zijn wel meer verspreid geraakt onder de bevolking en in de politiek. *Huidige situatie:* In een rapport van de AIVD (de algemene inlichtingen- en veiligheidsdienst) uit november 2010 staat dat

extreemrechtse partijen steeds minder aanhangers hebben. Ze worden ook niet als bedreiging voor Nederland gezien.

RELIGIEUS RADICALISME

Wat en waarom: Religieus radicalen zijn overtuigd van hun religie en ze willen zo goed mogelijk naar de voorschriften van hun geloof leven. Sommige religieus radicalen willen hun religie en de voorschriften die daarbij horen verspreiden onder zo veel mogelijk mensen. Andere religieus radicalen zien het als hun taak om anderen te beletten om volgens andere normen te leven.

Waar en wanneer: In de geschiedenis zijn er veel voorbeelden van religieus radicalen. In veel plaatsen en perioden accepteerde de meerderheid met een bepaald geloof niet dat er mensen met een ander geloof waren. Soms kregen mensen die niet geloofden of die een ander geloof hadden strenge straffen. Pogingen om anderen te overtuigen waren er ook. Jehovah's getuigen kwamen bijvoorbeeld regelmatig langs de deuren om hun geloof te verspreiden. En in het midden van de vorige eeuw kwam de pastoor op bezoek bij katholieken die volgens de kerk te vrij met het geloof omgingen of die te weinig kinderen kregen.

Op dit moment wordt religieus radicalisme in Nederland vooral in verband gebracht met extremistische moslims.

foto: onbekend

Hoe: Moslimradicalisme uit zich op verschillende manieren. Op forums en op andere plaatsen waar veel radicale moslims bij elkaar komen, wordt gepraat en gediscussieerd. Maar er zijn ook gewelddadige acties. Er worden aanslagen gepleegd op westerse doelen, zoals de aanslag op het World Trade Centre in 2001. In Nederland werd Theo van Gogh in 2004 vermoord door Mohammed Bouyeri. Volgens de rechter pleegde Bouyeri zijn daad omdat hij de islam wilde verdedigen.

Gevolgen: Directe gevolgen: Bij aanslagen zijn er doden en gewonden gevallen. Gebouwen en goederen raakten beschadigd. *Gevolgen op de langere termijn:* Moslims zeggen regelmatig dat ze in Nederland met wantrouwen worden bekeken, sinds de aanslagen in Amerika en de moord op Theo van Gogh. De overheid heeft beleid gemaakt om terrorisme tegen te gaan.

Huidige situatie: Op dit moment is er in Nederland en in andere Europese landen veel aandacht en angst voor moslimradicalisme. Er wordt onderzoek naar gedaan en de overheid probeert het op verschillende manieren tegen te gaan. Voor de Verenigde Staten geldt dat ook. Daar is ook het christenradicalisme in opkomst.

OPDRACHT EN DISCUSSIE/In de sportwereld komt ook extreem gedrag voor dat vaak in het nieuws is. Extreem gedrag door supporters van een club bijvoorbeeld. Een kleine groep binnen de supportersgroep is de groep hooligans. Het stukje hieronder gaat daarover.

Alkmaar Een groep van dertig voetbalhooligans uit Rotterdam is zaterdagavond aangehouden in Alkmaar nadat ze mensen in elkaar hadden geslagen in een café en er vernielingen aanrichtten. Vijf mensen raakten gewond. Daarna werd buiten het café gegooid met fietsen, tafels en barkrukken. Ook op de kermis werden vernielingen aangericht. (<http://www.rtvnh.nl/nieuws/29996/Hooligans+houden+huis+in+Alkmaar/>, 29 augustus 2010.)

Vind jij dit radicaal gedrag? Waarom wel of niet?

Als je naar de omschrijving van 'radicaal' kijkt, zie je dat:

1. Het gaat om iemand die een bepaalde denkwijze heeft
2. Het iemand is, die de gevolgen van hoe hij denkt accepteert
3. Het iemand is die zich wil gedragen op een manier die past bij de denkwijze.

Welke onderdelen zie je terug bij het gedrag van hooligans? In het nieuws worden hooligans bijna nooit radicalen genoemd. Hoe komt dat denk je?

OVEREENKOMSTEN TUSSEN DE GROEPEN

Feministen, moslimradicalen en rechts-extremisten, die lijken toch helemaal niet op elkaar? Dat zou je op het eerste gezicht denken. Maar als je goed kijkt, zie je dat het niet helemaal klopt.

De groepen die genoemd zijn, worden allemaal als radicale groepen gezien. Dat betekent dat ze voldoen aan de definitie: ze hebben een denkwijze (een ideaal), ze aanvaarden de (uiterste) gevolgen ervan, en ze willen zich er in hun daden naar richten. Een andere overeenkomst is dat bijna alle genoemde groepen gebruik maken van symbolen.

Symbolen

Symbolen zijn herkenningstekens. Voorbeelden van symbolen zijn bepaalde soorten kleding, haarstijlen, hoofdbedekking of logo's. De tekens zijn herkenbaar voor mensen uit dezelfde groep, maar vaak ook voor mensen daarbuiten. Zo weten mensen meteen waar iemand staat. Soms is dat heel handig. Politieagenten zijn bijvoorbeeld meteen te herkennen door de kleding die ze dragen en de auto waarin ze rijden. Mensen weten daardoor meteen met wie ze te maken hebben en wat er van ze verwacht wordt. Andere groepen maken ook gebruik van symbolen. Aan een pak met stropdas herken je bijvoorbeeld bepaalde zakenmensen.

OPDRACHT/Misschien draag je zelf, bewust of onbewust, ook bepaalde kleding waarmee je laat zien dat je je verbonden voelt met een bepaalde groep. Denk je dat mensen aan jou kunnen zien bij welke groep je (onder andere) hoort? Zoek ook bij een klasgenoot naar herkenbare symbolen en vraag na wat ze voor hem of haar betekenen.

In veel radicale bewegingen worden er symbolen gebruikt. Mensen die zich aansluiten bij extreem rechtse groepen, zijn bijvoorbeeld vaak goed te herkennen aan hun kleding en haar. Soms gebruiken ze ook symbolen, zoals een hakenkruis. Feministische activisten maakten in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw ook gebruik van symbolen. Zo staken zij bh's in brand. Die bh's waren een symbool voor de mannelijke overheersing. Ze lieten ook hun blote buik zien, met daarop de tekst: "baas in eigen buik". Bepaalde kleding was populair onder feministen, zoals tuinbroeken.

Niet alle groepen maken gebruik van symbolen. Soms is het helemaal niet handig om herkenbaar te zijn. Dat gold bijvoorbeeld voor mensen uit het verzet in de tweede wereldoorlog. Zij wilden niet dat anderen konden zien dat zij in het verzet zaten. De meesten van hen probeerden er zo onopvallend mogelijk uit te zien en zich zo onopvallend mogelijk te gedragen.

Symbolen hebben van zichzelf vaak geen betekenis. Ze krijgen betekenis doordat ze een groep onderscheiden van een andere groep.

OPDRACHT/Kun je bij deze jongeren symbolen herkennen die duidelijk maken bij welke groep ze zouden kunnen horen?

Fotografie: Thomas Roebers.

symbool:
groep:

Symbol:
Groep:

Symbol:
Groep:

Piramides

Een andere overeenkomst tussen de groepen is dat ze een piramidevorm hebben. Hoe hoger in de piramide, hoe radicaler.

foto: onbekend

Onderaan staat de grootste groep. Dit is de gematigde groep. Mensen die daarbij horen, willen zich gedragen volgens hun ideaal. Ze eten bijvoorbeeld geen vlees, ze bidden meerdere keren per dag, of ze praten mee op internetforums. Zij zien zichzelf vaak niet als radicaal.

In het midden staat de activistische groep. Mensen die daarbij horen, proberen actief om anderen te overtuigen van hun ideaal of ze proberen iets te veranderen. Ze delen bijvoorbeeld folders uit, ze organiseren demonstraties of ze nemen onderduikers op. Ze gebruiken geen geweld.

Bovenaan staat de groep van mensen die tot het uiterste gaan. Zij steken gebouwen in brand, ze plegen aanslagen of ze sturen bombrieven rond. Deze groep vindt het niet verkeerd om geweld te gebruiken om hun doel te bereiken.

Als het bovenste deel van de piramide groter of actiever wordt, komt het onderste deel vaak in beweging. Mensen met gematigde ideeën gaan vaak weg bij een organisatie die geweld gebruikt.

OPDRACHT/Denk aan een onderwerp dat je raakt. Welk steentje in de piramide ben jij?

VERANDERINGEN IN OPVATTINGEN OVER RADICAAL GEDRAG

Marlene Dietrich, 1932, fotograaf onbekend.

Ken je deze vrouw? Het is Marlène Dietrich, in 1932. Zij was een beroemd actrice.

Zie je iets bijzonders aan haar?

Kijk eens goed naar haar kleding. Wat draagt ze? Wat vind je van haar kleding?

Je hebt het waarschijnlijk wel gezien: Marlène Dietrich draagt een broek. Niets bijzonders. Toch was het 80 jaar geleden wel heel bijzonder. Het was niet alleen bijzonder: het was radicaal. Pas na de tweede wereldoorlog werd het voor vrouwen langzamerhand normaal om een broek te dragen. Daarvoor waren er wel vrouwen die het deden, maar zij waren uitzonderingen. Ze werden vaak uitgelachen en uitgescholden. Broeken moesten ze kopen in mannenwinkels, en lang niet alle winkeliers wilden een broek verkopen aan een vrouw.

Je kunt je afvragen waarom hier zo moeilijk over werd gedaan. Waarom zouden mensen niet gewoon mogen dragen wat ze willen? Het antwoord op die vragen heeft te maken met rolpatronen en wat normaal werd gevonden in het gedrag van mannen en vrouwen. De broek stond symbool voor mannelijkheid, terwijl de rok symbool stond voor vrouwelijkheid. Vrouwen die een broek droegen, brachten daarmee de gewoontes ter discussie. Ze lieten niet alleen zien dat ze een broek misschien leuk of handig vonden, maar ze zeiden er meer mee. Ze eisten dezelfde vrijheden als mannen, en ze weigerden te leven volgens de verwachtingen over vrouwen.

Deze acties brachten veel mensen in verwarring, en veel mensen werden er ook boos over. Misschien kun je het je nu niet meer zo goed voorstellen. Maar dat is waarschijnlijk makkelijker als je je het omgekeerde probeert voor te stellen. Stel je voor dat mannen rokken gaan dragen. Wat zou je daarvan vinden? Wat denk je dat ze ermee zouden willen zeggen?

Discussie: Wat zouden mannen kunnen doen wanneer ze het heel belangrijk vinden dat mannen hun vrouwelijke kant mogen laten zien? Wat zou een radicale manier zijn om iets met dit ideaal te doen?

WAAROM RADICAAL GEDRAG EN RADICALISERING?

Een groep kan helpen bij het ontwikkelen van een identiteit. Dat geldt voor radicale en voor niet-radicalen groepen. Een identiteit is een beeld dat mensen van zichzelf hebben en dat ze ook naar buiten willen laten zien. Groepsleden kunnen naar andere groepsleden kijken om te bepalen wat ze denken en doen. Op internetforums wordt dan bijvoorbeeld gevraagd: 'Wat vinden wij hiervan?'

Vaak zetten de groepsleden zich af tegen andere groepen. Op die manier worden de overeenkomsten binnen de groep zichtbaarder en wordt de verbondenheid groter. Dat helpt bij het vinden van een antwoord op vragen als: 'wie ben ik eigenlijk en wat vind ik belangrijk?'

OPDRACHT / Stel elkaar de volgende vragen:

Tot welke groep of groepen behoort jij?

Hoe worden deze groepen door anderen gezien?

Hoe belangrijk zijn deze groepen voor jou?

Sommige jongeren ontdekken dat bepaalde dingen in de wereld niet zijn zoals het volgens hen zou moeten zijn, en willen daar iets aan veranderen. Of ze vinden de leden van een bepaalde groep leuk, en ze willen daar graag bijhoren. Die combinatie kan leiden tot het toetreden tot een radicale groep.

foto: Mirko Martin FLOW, Video (DV), silent, loop, 7'15" 2007 Te zien in de tentoonstelling ANGRY in het Nederlands Fotomuseum.

Er kunnen ook andere dingen meespelen. Het kan spannend en fijn zijn om ergens voor te strijden. Strijden op een vreedzame manier kan een goed gevoel geven, maar voor sommige jongeren geldt dat het nog spannender wordt als er geweld wordt gebruikt. Het gebruiken van geweld kan ook status geven binnen de groep. Voor sommige jongeren maakt het niet zoveel uit of ze meelopen in een demonstratie van anti-globalisten of dat ze meegaan met een groepje voetbalhooligans; zij zien het als een mogelijkheid om te vechten of om dingen kapot te maken, of als een manier om hun positie binnen de groep te versterken. Mensen die zichzelf als radicaal zien en die ook door anderen

zo worden gezien, komen vaak niet meer gemakkelijk uit die rol. Mensen om hen heen zien hen alleen nog als radicaal. En zo zien ze zichzelf soms ook. Dat een jongen met extreemrechtse ideeën misschien ook heel goed kan koken, is niet meer belangrijk.

Bij de groep zijn ze welkom, terwijl ze daarbuiten juist steeds minder welkom zijn. En doordat ze zich binnen de groep steeds meer verdiepen in het onderwerp, worden ze vaak ook steeds radicaler en gewelddadiger.

BEELDVORMING IN DE MEDIA EN GEBRUIK VAN DE MEDIA

Er is niet één waarheid; dezelfde groep, persoon of gebeurtenis kan op verschillende manieren worden gepresenteerd. En groepen proberen ook zelf actief een bepaald beeld van zichzelf te schetsen.

DISCUSSIE/In het interviewfragment met Sjors van de extreemrechtse groep Voorpost over media hoor je hem ook zeggen: "Binnen de reguliere media proberen we toch zo representatief mogelijk naar buiten te treden. Dan wordt het voor hun wat moeilijker om er toch een negatief beeld van te maken". Met "hun" bedoelt hij onder andere journalisten van kranten en TV. Hoe denk je dat journalisten hierover denken?

Media hebben meestal vooral aandacht voor directe gevolgen van acties. Die zijn vaak duidelijk, negatief en soms heel ernstig. Bij acties vallen er soms doden, raken mensen gewond en ontstaat er schade aan gebouwen en goederen. Het lijkt daardoor alsof radicalisme alleen maar dat soort gevolgen heeft. Het is vaak lastig om te zeggen wat de gevolgen op langere termijn zijn. Soms is er na de acties iets veranderd in het overheidsbeleid of in het beleid van bedrijven. Maar je weet niet wat er gebeurd zou zijn zonder die acties.

AFRONDENDE OPDRACHT/Bekijk je woordvel over radicalisme dat je aan het begin hebt gemaakt. Streep door wat misschien niet meer klopt en schrijf erbij wat je nu nog meer kan bedenken.

Stel vast samen met de docent vast of er iets veranderd is. Wat heb je erbij geleerd? Is je idee over radicalisme veranderd?

TOT SLOT

Vervolg van het project

En hoe zit dat bij jou? Voel jij je aangetrokken tot een (radicale) groep? Heb je zelf radicale ideeën? Wil je graag iets veranderen aan een situatie die je niet goed vindt? En hoe ver wil je daarvoor gaan? Of wil je er juist niets mee te maken hebben? Om meer te weten te komen over hoe radicaal je zelf bent, kan je de game 'Hoe radicaal ben jij?' doen op www.a-n-g-r-y.nl/.

Kijk ook op de site voor filmpjes van interviews met radicale jongeren en andere informatie.

Beknopt bronnen overzicht

- AIVD, *Dierenrechtenactivisme in Nederland: gefragmenteerd maar groeiende*, 1 april 2009.
- De Telegraaf, *Moordenaar is milieuradicaal*, 8 mei 2002.
- <http://www.gendergeschiedenis.nl/>.
- <http://headlines.nos.nl/>, *Aanpak radicalisering*, 6 maart 2007
- <http://headlines.nos.nl/>, *Minder rechts-extremisten*, 2 november 2010
- <http://www.kennislink.nl/>, *Een kwestie van identiteit*, 10 juli 2008.
- <http://www.kennislink.nl/>, *Ex-radicalen helpen jongeren ontsnappen uit extreemrechts*, 30 juni 2010.
- <http://www.monitorracisme.nl/>.
- <http://www.nu.nl/>, *PVV is nieuw rechts radicaal*, 27 januari 2010.
- <http://www.opzij.nl/Cultuur-Lifestyle/>, *Tweede feministische golf*, 30 juni 2010.
- <http://www.rotterdamveilig.nl/>, *Wat is radicalisering*.
- <http://www.rtvnh.nl/nieuws/>, *Hooligans houden huis in Alkmaar*, 29 augustus 2010.
- <http://www.rtvnoord.nl/>, *PvdA kamerleden bezoeken moskee Selwerd*, 1 oktober 2010.
- <http://www.tegenlicht.vpro.nl/nieuws/>, *Extreemrechts in Nederland*, 24 februari 2006.
- <http://www.trouw.nl/>, *Demonstratie wordt treffen hooligans*, 30 oktober 2010
- Spaaij, Ramon, *Hooligans, fans en fanatisme*, Amsterdam University Press, 2008.
- Van den Bos, Kees, Annemarie Loseman en Bertjan Doosje, *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen*, WODC, Ministerie van Justitie, 2009
- Wet Terroristische Misdrijven.

Colofon

Tekst en samenstelling: Marieke Stein, www.mariekestein.nl

Tekst en research: Vera Haket, www.bureauhaver.nl

In opdracht van Kosmopolis Rotterdam, Alia Azzouzi

A N G R Y is een project van Paradox, het Nederlands Fotomuseum en Kosmopolis Rotterdam.

In samenwerking met Prospektor, Lantaren Venster en International Film Festival Rotterdam.

www.nederlandsfotomuseum.nl

www.paradox.nl

www.kosmopolisrotterdam.nl

Rotterdam, januari 2011